

avtor in kaj delo predstavlja; s tem lepa knjižna oprema ne bi ničesar izgubila.

*

Tudi Vasko Simoniti s svojim strokovnim delom seže v 16. stoletje, seveda na drugo območje zgodovine. Podobno kot F. Gestrin je tudi V. Simoniti podal izvirno delo, kakršnega še nismo imeli. Simoniti-jeva Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju ima sicer predhodne preučevalce, posebej v zvezi s turškimi vpadi in organizacijo obrambe. Sedaj imamo kar se da kompletno podobo tega, kar je

avtor sistematično zbral, preučil in dognal. Kritično je analiziral dosedanje vire ter metodično razporedil snov in na taki osnovi obdelal posamezna področja. Vse od obrambnih redov, fevdalne vojske, kmečke obrambe, najemnikov, taborov itd. Podal je tudi položaj Hrvaške in vlogo slovenskih dežel. Razpravo dopolnjujejo skice zemljevidov, statistične tabele, dokumenti, grafike. Podana je literatura uporabljenih virov, na koncu pa povzetek v nemščini. Prevedel ga je Niko Hudelja. Knjigo je opremil Miljenko Licul.

Igor Gedrih

ODMEVI NA ODMEVE

Kralj Matjaž je vendarle slovenski!

Zmikajoč se odgovor, ki ga je M. Ukmar (Matičetov) podal v Sodobnosti št. 6/7 (1991) na moja izvajanja v prejšnji številki, ne more mimo novih obtožb na moj račun, nekako po pravilu, da je napad najboljša obramba. Vendar pa bistva nastale polemike in spoznanja, da Kralja Matjaža ni mogoče istovetiti z ogrskim Matijo Corvinom, in da gre v njegovih zgodbah za slovenskega mitološkega junaka, ne more ovreči. Tega izrecno tudi ne poskuša več.

Ker je samo vprašanje s tem razčiščeno, je nadaljnja polemika v resnici odveč, gre samo še za reševanje časti in strokovnega ugleda. Vendar je tudi v tem pogledu vlak že zamujen, ker naša uradna znanost ne more na sprejemljiv način pojasniti, zakaj je moral Kralj Matjaž vse do danes ostati »ogrski«, ali Zlatorog samo »literarna mistifikacija« nemškutarskega Dežmana – če zastavimo problem v celoti – in še toliko drugih primerov zatajevanja izvirnosti slovenskega izročila, kulture in zgodovine.

Vzroke za takšno stanje vidim jaz v prevladujočem predvojnem in povojnem unitarizmu, ki je iz zakulisja pogojeval ne le slovensko politiko, kulturo in gospodarstvo, temveč tudi slovensko znanost, predvsem tiste vede, ki obravnavajo narodovo bit, kakor jezikoslovje, zgodovinarstvo, narodopisje ipd.

V svojih odgovorih bolj ali manj zabavljivi Ukmar to prav dobro ve, saj je tudi sam doživljal diktaturo predvojnih in totalitarizem povojnih let. Sedaj pa se dela nevednega in taji unitaristično ideologijo, ki nam je še pred nekaj leti navrgla zloglasna »skupna jedra«. Kakor da poprej ni bilo ničesar, nobenega prenikanja, vse jasno, in naj bi bila »jedra« padla kar z neba na nič hudega sluteče slovenske ovčice.

Preusmerjanje mišljenja in čutenja slovenske javnosti v neko slovanstvo in jugoslovanstvo poteka že kakih sto let. Naši vodilni kulturniki in politiki

so pred prvo vojno sodili, da nas bo slovanstvo in jugoslovanstvo, ker da smo preveč šibki, zaščitilo pred nemškonalnim pohodom, in so se hitro ogreli za narod Slovanov (od Trsta do Vladivostoka), tako da slovenstva niso več čutili.

Toda takoj po tej vojni je bilo vsakomur jasno, v kakšnem objemu smo se znašli, dasi naš politični vrh ni hotel ali pa ni mogel več javno priznati, kaj je v ozadju.

Novoustanovljena slovenska univerza je bila takoj pod nadzorstvom unitarističnega aparata. Na tej univerzi je npr. prof. Nikola Radojčić predaval »jugoslovansko« zgodovino kar v srbsčini. Režim na njej se je še zaostрил po drugi vojni, kot nam razkrivajo razni dogodki, kakor je bila odstranitev prof. Slodnjaka, prof. Pedička. Pred kakim letom je D. Rupel zapisal v Naših razgledih, da je moralo univerzo zapustiti zaradi čistke 10 izjemno dobrih predavateljev. Bili so celo škandali, kot npr. sredi 60-ih let na arhitekturi s prodajanjem študentskih diplom, to je takrat iznesla Tribuna.

Po vsem tem nam hoče Ukmar natvesti, da nad slovensko znanostjo sploh ni bilo nikakega ideološkega pritiska ali psihoterorja!? Vse naj bi bilo samo moja »gola domišljija«, ko to upoštevam in predpostavljam, da je moral biti v takšne razmere ujet tudi odlični raziskovalec mitov o Kralju Matjažu, prof. Iv. Grafenauer, ko je kljub očitnemu protislovju še vedno vztrajal na neslovenskem poreklu našega narodnega junaka.

Ne gre za nobeno podtikanje, temveč le za postavljanje vprašanj, ki jih je treba končno razčistiti, za kar pa pri Ukmarju očitno ne gre.

Sam pa tudi dobro ve, da je pritisk za takšno ravnanje prihajal od zunaj. Tako nam je Fr. Bezljaj, na primer, razkril v Naših razgledih (20. 10. 1980), kako mu je svoj čas predsednik srbske akademije, znani unitarist A. Belić, zagrozil, potem ko je na nekem slavističnem kongresu govoril o nalogah slovenistike. In res, v Ljubljani so mu potem poskušali naprtiti disciplinsko preiskavo, organizirali sabotažo njegovih predavanj na univerzi... Bezljaj takrat ni povedal kdo?

Poseg Belića, predsednika srbske akademije – spomnimo se na prosluli »memorandum« – nam odkriva tisto zakulisje, ki ga hoče Ukmar prikrivati, in s tem taji posege beograjskih unitarističnih krogov.

Primer za zatajevanje slovenskega porekla Kralja Matjaža pa je samo vrh ledene gore, ki že celo stoletje tlači razmah slovenske znanosti, spodbija izvirnost slovenske ljudske kulture in izročil, zanika državitvornost Slovencev in njih ustavnopravno zgodovino in poriva politično izročilo iz časov Karantanije, ki se nam je ohranjevalo skozi stoletja, v roke Nemcem.

V naših zgodovinskih knjigah je zamolčano vse, kar bi pričalo o naši državitvornosti, zamolčana je naša starodavna ustanova »črna vojska« (danes ji pravijo: teritorialna obramba), zamolčana slavna bitka pri Sisku 1593, v kateri so pretežno kranjske čete, približno pet tisoč po številu, porazile okoli štirideset tisoč Turkov in njih zaveznikov, in še toliko drugega je zamolčano.

Prav nobeno naključje ni, če nas beograjski krogi danes razglašajo za nedržavitvoren in nezgodovinski narod, ki nima pravice do lastne države. Vendarle dopuščajo, da so si Slovenci to državitvornost priborili med zadnjo vojno v partizanih, toda le v jugoslovanskem okviru.

Vsa povojna leta je takšno uradno stališče veljalo tudi pri nas, kar je očitno narekovala beograjska stran. Izven tega okvira nihče ni smel, če si je hotel ohraniti kariero ali tudi samo službico.

Posledice širjenja takšnih nazorov seveda niso izostale. Številni slovenski ljudje, še zlasti v zamejstvu in izseljenstvu, so se sramovali svojega tako sramotno jim prikazovanega slovenstva, pod krinko znanstvenosti, in so se mu raje izneverjali.

Ko sedaj razkrivam takšne razmere, mi Ukmar podtika, da udriham čez slovensko univerzo, od tega naj bi bil bolan, obseden, da mi je ta univerza kakor mačeha iz pravljice, ki naj bi se mi zamerila za vse večne čase, in še kaj.

Takšno perfidnost mu odkrito zamerim, ker ga nimam za tako nevednega, da ne bi vedel še veliko več o primerih in razmerah, ki jih navajam. Vse to pa samo z namenom, da bi se naša alma mater rešila iz ideoloških spon in si pridobila doma in na tujem svoj pravi ugled.

M. Ukmar vseh teh problemov, ki se pojavljajo ob vprašanju (ne)slovenskega Kralja Matjaža, noče videti. Pa je že S. Vilfan med zadnjo vojno v Etnologu, ki ga mora Ukmar poznati že iz svojega poklica, zapisal, da je: Kralj Matjaž osrednja oseba slovenskega izročila o državi in njenem vodstvu, lik idealnega vladarja, kot si ga predstavlja slovensko ljudstvo (Etnolog, 1943). Značilno je, da je bilo to zapisano med vojno, ko Jugoslavije ni bilo, pred tem in po tem pa ne več. (Če se motim, me bo samo veselilo!)

Prepričan sem, da je človek takšne izobrazbe in položaja, v samem središču problematike, kot je bil Ukmar, takšne primere, namene in ozadja že zdavnaj uvidel. Pa tudi drugi z njim. Toda kaj naj bi storili? Upreti se in si zapraviti kariero, službo, iti v tujino, kar je marsikdo tudi storil? Žal ni bilo mogoče ničesar spremeniti; totalitarizem je obstajal.

Če danes, ko imamo formalno demokracijo, M. Ukmar prevzema donkihotsko vlogo zagovornika preživelih in nasilnih ideoloških struktur in se bojuje za njihovo čast, pomeni samo podaljševanje travme, ki so nam jo ideološki krogi naprtli v gledanju na našo samobitnost.

Vendar pa, če mu narava ne da, da bi tudi sam začel razkrivati temna ozadja, naj bi bil vsaj toliko spoštljiv, da ne bi podtikal in zavajal, kakor je že bilo pripisovanje neke »kosmate laži« meni. Brez smisla je, če poskuša potem takšen izpad naknadno prikazati zgolj kot prisposodbo, ki naj bi jo od nekje potegnil. Kakor otroci, češ: Ne bodi užaljen, saj je bila le šala oz. prisposodba. Pa mi že v isti sapi spet pripiše nečlovečnost, češ da napadam tiste, ki so umrli in se ne morejo več braniti. Pri tem prav dobro ve, da ne gre za nobene osebne napade, temveč zgolj za odkrivanje razmer, v katerih smo živeli, on pa računa, da bralec tega ne bo opazil in bo šokiran ob domnevnem napadu tistih, ki »se ne morejo več braniti«.

Pri vsem tem si očitno domišlja, da njegove taktike ne bo nihče spregledal.

Ob koncu svojega izvajanja pa nam še napove, da se bo v prihodnje pogovarjal le še v strokovnih publikacijah, češ da (v polemiki izven tega okvira) njega zaradi poceni efektov oz. zavajanja bralcev ne bo zraven.

Zares ganljivo po vsem tem, ko se je bil že dodobra izživel s polresnimi odgovori, z norčevanjem, ko mu je manjkalo argumentov. Ko je šlo za polemiko o Venetih, je svoje norčevanje objavil celo v verskem listu Družina. Ali misli, da izven strokovnih publikacij, če je že stekla polemika, ni potrebna strokovnost, in se lahko tudi samo zabava? Potemtakem v dosednji polemiki o Kralju Matjažu sploh ni imel strokovnega in resnega namena? Šlo mu je torej le za igro, če se šele sedaj umika v strokovne publikacije!

Po mojem ne gre za nobene strokovne namene, temveč za to, da omenjene publikacije dosežejo le majhen del naše javnosti, in da gre vsa problematika iz zapuščine ohromljajočih ideoloških struktur, ki se ob tem odkriva na ta način mimo nje.

Kaj naj človek k temu reče? Demokracija je prišla, ideologija pa je ostala, in doslej še ni nobenih izgledov, za koliko časa bo še dušila slovensko zavest, pa čeprav ob navidez tako nedolžnih vprašanjih, ali je Kralj Matjaž naš ali ne?

Jožko Šavli

Ostrice

Dušan   Je, ki hiti, pa še priložnost zamudi.
Ludvik   Kaj šele polž! Prej ko prepolža gor in vzdolž,
            drugod bo že svoboda, praznik mladoletja,
            pri nas pa mraz bo bril še iz prejšnjega stoletja.

* * *

Če bi drugje ga kar naprej lomili,
bi vse (če drugega ne) napodili.
Kako spoditi trop od vladnih jasli,
ko pa so stolčki jim na rit prirasli.

* * *

Dežela ni enotna, premagaš jo z lahkoto:
vodilni sloj podkupiš, mu odpustiš sramoto,
in zbegan narod klecne, barbarstvu ne kljubuje.
Kar ljudstvo utrjuje, odpadnik spodkopuje.

* * *

Komaj v prestolnici zavohaš konjunkturo,
že popackaš svoj rod, mu žugaš s hudo uro.
Poturčenec, ki si nastavlil nam zasedo,
od Turka slabši si, saj pljuvaš v lastno skledo.

* * *